

DĚTSKÉ ORGANIZACE V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1968–1970

JIRÍ KNAPÍK

Na jaro 1969 připadala připomínka dvou desítek let od založení Pionýrské organizace ČSM. Ještě na přelomu let 1967 a 1968 si přitom nikdo z jejích vedoucích představitelů nedovedl představit, že uvedené jubilea se zmíněná organizace již „nedožije“. Tím méně se dalo předvídat, že pionýrské hnutí bude v následujících měsících a letech procházet zásadními turbulencemi, které až na dřeň prověří zásady, od nichž se odvíjelo organizování mimoškolní činnosti a metodika práce s nejmladší generací českých dětí. Je ovšem skutečností, že zejména od poloviny 60. let si vedení PO ČSM kladlo řadu znepokojivých otázek, jež byly vyvolány nepochybnou krizí pionýrského hnutí. Monopolní postavení PO ČSM od konce 40. let, její těsné sepětí se školním prostředím, téměř bezbřehá masovost, chronický nedostatek kvalitních vedoucích a často formální, nezajímavá náplň pionýrských aktivit vedla k formulování pokusu o reformu dětské organizace. „Návrh pojetí PO ČSM“ schválený V. sjezdem ČSM v červnu 1967 počítal s tím, že v horizontu dvou až čtyř let budou postupně realizovány kroky k celkovému zatraktivnění pionýrského hnutí, zejména v očích dětí. Návrh však zároveň trpěl určitou polovičatostí, jež plynula z ne příliš významné pozice Pionýrské organizace v rámci Československého svazu mládeže, jež se ostatně ve stejné době nacházel jako celek v hluboké krizi.

Když překotné politické změny v Československu po lednu 1968 vedly k rozpadu svazu mládeže, naskytla se tedy pionýrskému hnutí nepředpokládaná šance realizovat „po svém“ představy o reformě dětské organizace. Stejně nevídaná byla ovšem i nutnost vyrovnat se s koexistencí obnoveného skautského hnutí. Bohužel, čas vyměřený tomuto experimentu v podmínkách socialistického státu byl příliš krátký a od jara 1969 začaly stále silněji působit síly tzv. normalizace.

Tato studie si neklade za cíl předložit detailní výklad vývoje dětských organizací v letech 1968–1970. Pokouší se alespoň nastínit uzlové body a dynamiku procesu jejich proměn, a to zejména optikou centrálních politických orgánů, jež se ostatně ani tehdy nevzdaly svého nároku držet svůj prst na „tepu dějin“.

Od počátku roku 1968 došlo v ČSM k poměrně rychlé diferenciaci, která na jaře vyústila v rozpad organizace a ztrátě jejího monopolního postavení. Na jejích troskách vznikly v českých zemích hned tři dětské organizace: Pionýr, Junák a Svaz Junáků-Zálesáků.

Důležité byly zejména vztahy mezi Pionýrem a obnovujícím se Junákem. Zatímco Junák se těšil sympatiím veřejnosti a zájmu médií, Pionýr se ocitl ve složité situaci: jeho obraz byl poznamenán všemi negativními rysy někdejší PO ČSM a v reminiscencích na poúnorový vývoj byl často vykreslován jako likvidátor skautingu. Nutno ovšem poznamenat, že obě organizace během jara 1968 vyslaly řadu signálů, které demonstrovaly zájem na bezkonfliktní spolupráci ve prospěch dětí. V květnu 1968 došlo k podepsání vzájemné dohody stvrzené předsedou České rady Pionýra Oldřichem Kryštofem a ústředním náčelníkem Junáka Rudolfem Plajnerem vykoupením symbolické „dýmky míru“. Dohoda doporučovala pořádání

společných akcí Pionýra a Junáka v místech působení oddílů.¹ Právě Plajner na konferenci pionýrských pracovníků v Seči v červnu 1968 vyslovil zájem nevracet se do minulosti a neotevírat staré křivdy.²

Jakýmsi vrcholem této spolupráce se stalo vyhlášení společné akce nazvané „Služba vlasti“ koncem srpna 1968. Reagovala na situaci ve státě po okupaci vojsky Varšavské smlouvy a obě organizace se v ní přihlásily k zakládání společných koordinačních výborů, jež měly ve spolupráci s národními výbory a společenskými organizacemi připravovat a realizovat společné akce zaměřené na veřejně prospěšnou činnost dětí.³

Pokud bychom vzájemné vztahy Junáka a reformního vedení Pionýra označili za korektní, neznamená to, že by se obě dětské organizace vůči sobě navzájem nevymezovaly, zvláště s ohledem na budování, resp. udržení vlastní členské základny. Zatímco Junák mohl zájem dětí stavět na osvědčených zásadách, které měly punc dříve zakázaného ovoce, Pionýr se snažil deklarovat jako organizace, která se upřímně snaží reflektovat své stinné stránky a současně urychleně přehodnotit práci s dětským kolektivem na principech, jež byly dlouhá léta blokovány starým vedením ČSM. Předseda Ústřední rady celostátního Čs. Pionýra Jiří Pelikán v polovině dubna 1968 poukazoval na to, že Čs. Pionýr má širší a pestřejší program, „jde dál v obsahu činnosti než Junák“, protože vedle tábornické činnosti podchycuje řadu dalších zájmových aktivit dětí, včetně tělovýchovy.⁴ Upozornil, že Pionýr se rovněž snaží čerpat z pozitivních zkušeností tzv. mikrokolektivního hnutí, tedy hnutí iniciovaného během 60. let pionýrskými časopisy.⁵

Otázku, zda zůstat v Pionýru, nebo dát přednost Junáku, však od jara 1948 začaly řešit i samy děti. Důležitou roli přitom sehrála zejména osobní zkušenost s dosavadní činností v pionýrském oddílu, jistě v této věci působili i rodiče, spolužáci a kamarádi. Jednalo se však o proces, který neprobíhal bez napětí, neboť stavěl děti před osobní volbu, která se promítala do jejich kolektivu. S určitou nadsázkou můžeme říci, že toto rozhodování patřilo k těm událostem, jež vlastně umožnily dětem osobní reflexi tzv. Pražského jara.⁶ Nebyvalá společenská liberalizace vnášela do světa dětí spíše nejistotu a konflikty. Pro některé děti setrvání v Pionýru představovalo otázku věrnosti oddílu či dokonce vedoucímu, jiné děti přechod do Junáka vnímaly jako naději na zajímavější využití volného času. Nebylo asi neobvyklé, že se obě skupiny vůči sobě ve třídách vymezovaly; např. na ZDŠ U Křížovníků v Praze 1 se třídní učitel obrátil na rodiče s žádostí o uklidnění žáků, „kteří využívají každé přestávky k tomu, aby si vyměňovali názory na Pionýra a Junáka nejen slovy, ale i ‘ručně’“.⁷

Celkově ale počet českých a slovenských dětí organizovaných v letech 1968–1970 v některé z dětských organizací dramaticky poklesl. V lednu 1970 některou z nich navštěvovalo jen 622 tisíc dětí, což představovalo jen asi jednu třetinu členské základny bývalé PO ČSM.⁸ Výrazněji se přitom snížil počet organizovaných dětí v českých zemích.

¹ Sedmíčka, 1, 1968, č. 3, s. 2; č. 7, s. 15.

² Diskusní příspěvek R. Plajnera – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyr/historie/informator196810> [26. 8. 2016].

³ Podle zpráv časopisu Sedmíčka děti sbíraly odpadové suroviny, jejichž výtěžek zasílaly Fondu republiky, účastnily se brigád, sklízni, pomáhaly při úklidu veřejných prostor, sázely stromky (mj. „lípy svobody“ k 50. výročí vzniku ČSR). Kromě toho děti pomáhaly s opětovnou instalací tabulek s názvy ulic, pomáhaly starým lidem (např. s donáškou jídla, otopu). V říjnu 1968 vyhlásil Ústřední štáb Služby vlasti tzv. Svobodovu směnu mládeže ČSR. – Sedmíčka, 2, 1968–1969, č. 2, s. 2; č. 3, s. 2; č. 4, s. 2; č. 5, s. 2.

⁴ Tisková konference UR Čs. pionýra 11. 4. 1968 – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyr/historie/informator19683> [26. 8. 2016].

⁵ Program Pionýra – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyr/historie/program68> [26. 8. 2016].

⁶ Na školách s dětmi o změnách ve veřejném životě hovořili třídní učitelé, popř. je reflektoval ředitel školy.

⁷ Sedmíčka, 1, 1968, č. 3, s. 7; též č. 1, s. 6.

⁸ Národní archiv (dále NA), fond KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 17, arch. j. 40, dt. 20. 1. 1970.

Transformace Pionýrské organizace ČSM probíhala sice ve složitých podmínkách (provázel ji např. rozpad struktury pionýrského tisku),⁹ ale poměrně rychle, což dokládalo, že v jejích strukturách působil dostatek proreformních pionýrských pracovníků. Ti také vytvořili z jara 1968 prostor pro realizaci reformy podle představ formulovaných od poloviny 60. let, které prosazovala Ústřední pionýrská rada na V. sjezdu ČSM. Plénum rady na přelomu února a března 1968 podpořilo demokratizační změny a na mimořádném zasedání počátkem dubna 1968 deklarovalo zásady nového pojetí organizace, působící již mimo struktury ČSM a nazvané prozatímně Československý pionýr. Rekonstruovány byly její orgány. Do vedení Ústřední rady Československého pionýra byl zvolen pedagog Jiří Pelikán (1932–2015). Vedle ní začalo pracovat také vedení **Pionýra** pro české kraje (Česká rada Pionýra; ČRP) v čele s publicistou a básníkem Oldřichem Kryštofem.¹⁰ Zanikly dosavadní krajské struktury a ČRP řídila přímo okresní rady; toto výrazné zeshitlení vyžadovaly i finanční důvody.¹¹

Mimořádné dubnové plénum se zejména vymezilo proti dřívějšímu postátnění a poškolení PO ČSM, masové organizovanosti a odmítlo také monopol na práci s dětmi. Cesta k obrodě pionýrské organizace byla spatřována v decentralizaci řízení a diferenciaci dětských aktivit podle zájmů. Pionýr se nadále chtěl zaměřovat na pěstování turistiky a táboření, sport, kulturní, technické a přírodovědné aktivity a veřejně prospěšnou činnost dětí. Zaměření dětských kolektivů si měly do budoucna určovat samy oddíly či samostatně působící družiny;¹² oddíl (nejméně 7 dětí) se mohl také sám rozhodnout, zda bude sdružovat pouze chlapce, děvčata,¹³ nebo bude koedukovaný, zda jej budou navštěvovat děti stejného či různého věku. Plénum otevřeně deklarovalo, že pionýrská skupina „přestává být kolektivem dětí z jedné školy“ a bude nově definována podle zájmů oddílů (při DPM, osvětovém zařízení), nebo na místním principu (obec, závod, škola).¹⁴ Programové principy prezentoval předseda ÚR Čs. Pionýra Jiří Pelikán v polovině dubna 1968 i veřejnosti. Zdůraznil zejména, že Pionýr bude čelit negativnímu vnímání organizace celkovým ozdravením české základny; namísto placených funkcionářů a učitelů, kteří svou roli v rámci PO ČSM vnímali mnohdy jako zátěž, zdůraznil roli dobrovolných pracovníků s dětmi a také nové pojetí členství. Pionýr zaváděl jako podmínku členství důkaz připravenosti, novou registraci členů a pravidelné rozhovory s pionýry (každého půl roku), které měly aktivní členství ověřovat. Viditelnou změnu přestavovala také úprava pionýrské symboliky; příprava soutěže na nový slibový odznak i zavádění symboliky jednotlivých oddílů.¹⁵

Ucelenou představu o dalším směřování získala organizace až v červnu 1968 na ustavující konferenci pionýrských pracovníků českých zemí, a to přijetím programu a stanov, jež

⁹ Redakce dětských časopisů (s určitou výjimkou nově založené Sedmičky) deklarovaly nezávislost na dosavadní organizaci, takže český Pionýr neměl v podstatě žádné vlastní periodikum. Naopak na Slovensku tamní Pionýrská organizace nadále vydávala časopisy Kamarát, Prúd, Veselka a Tábortůz.

¹⁰ V ČRP působili mj. Z. Jesenská (Univerzita Karlova), V. Viceníková (zástupce vedoucího oddělení Ústřední rady Čs. Pionýra), V. Komínková (vedoucí oddělení krajského DPM v Ústí nad Labem), O. Maget (ředitel městského DPM Praha-Karlín), L. Neliba (ředitel okresního DPM v Opavě), R. Padrta (ředitel Čs. pionýrského tábora v Seči), K. Popovič (hospodář Čs. pionýrského tábora v Seči), M. Rampas (tajemník okresní rady Čs. Pionýra v Praze 4).

¹¹ K vývoji Pionýra v tomto období viz memoárový text Šturma, Jaroslav: Co se událo a co šlo v pionýrské organizaci v letech 1967 až 1969? Praha 2004.

¹² Většina pionýrských oddílů však zůstala všeobecně zaměřená, tzv. zájmových oddílů vznikla zhruba čtvrtina.

¹³ Srv. Kryštofek, Oldřich: Přání. Sedmička, 2, 1968–1969, č. 48, s. 7.

¹⁴ Programové teze PO – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyr/historie/programoveteze1968>. (navštíveno 26. 8. 2016) / Pionýři z Třebíče sdělili časopisu Sedmička, že se jim líbí oddělení Pionýra od školy. „Nemáme už oddíly rozdělené podle tříd a sami si můžeme vybírat kamarády do oddílů.“ – Sedmička, 2, 1968–1969, č. 50, s. 2.

¹⁵ Tisková konference ÚR Čs. pionýra 11. 4. 1968 – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyr/historie/informator19683> [26. 8. 2016].

nahradily dosavadní Ustanovení o Pionýrské organizaci ČSM. Nová organizace nesla v českých zemích, po federalizaci státu v České socialistické republice, název Pionýr.¹⁶ Definovala se jako dobrovolné sdružení dětí, mládeže a dospělých, které svými aktivitami „podporuje pokrokové cíle KSČ, Národní fronty a socialistického státu“.¹⁷ Program Pionýra dále upřesňoval, že „vede své členy v duchu demokratických tradic našich národů k pochopení odlišných názorů, ale zároveň k prosazování pokrokových, spravedlivých, marxistických názorů na svět a společnost“.¹⁸

Nově Pionýr sdružoval mladou generaci od 8 do 18 let, mezi nimiž rozlišoval tři kategorie: mladší pionýry (8 až 12 let), starší pionýry (12 až 15 let) a členy (od 15 do 18 let); právě tato poslední věková kategorie měla napomoci stabilizovat členskou základnu; předpokládalo se, že se stanou pomocníky vedoucího oddílu a posléze sami vedoucími. Členy Pionýra se stávali rovněž dospělí občané, tedy vedoucí oddílů a pionýrství pracovníci. Nová organizace se také hlásila k práci se školními dětmi ve věku 6 až 8 let, a to na bázi oddílů jisker.

Řádné aktivní členství pionýři dokládali povinnými zkouškami (přípravenosti, důvěry a věrnosti), registraci v pravidelných lhůtách a dobrovolným plněním požadavků výchovného systému Plameny (mladší pionýři) a Cesty (starší pionýři).¹⁹ Rudý šátek v pionýrské symboliky zůstal zachován, nicméně nyní byl chápán jako slavnostní součást kroje (popř. k reprezentaci v zahraničí), k běžnému nošení si oddíly mohly zvolit jinou barvu.

Právě otázka členství byla pro Pionýr vzhledem k okolnostem poměrně zásadní. Bylo totiž zřejmé, že organizaci opustí značné množství dětí. Vedení Pionýra novým pojetím členství chtělo deklarovat autenticitu reformy hnutí, na druhé straně nechťelo registraci členů pojmout tak, aby děti zbytečně neodrazovalo. Proto nejprve přistoupilo k tzv. zkušební registraci, která se uskutečnila od února do května 1968 pouze v Praze a v okresech Cheb, Hodonín a Olomouc. Měla získat zkušenosti pro celkovou transformaci členské základny, odpoutávání Pionýra od školy a plošnou registraci na podzim 1968.²⁰ Koncem roku 1968 pak Pionýr reprezentoval hnutí se 167 tisíci dětmi (134 962 pionýrů a 32 175 jisker) a více než 6 tisíci dospělými členy.²¹

Na jaře 1969 se České radě Pionýra podařilo vyřešit otázku pionýrského tisku, který pro organizaci představoval důležité zázemí. Zatímco dříve bylo zvažováno založení zcela nového pionýrského časopisu, podle dohody s vydavatelstvím Mladá fronta se Pionýr stal v dubnu 1969 opět vydavatelem hlavních dětských časopisů – Sedmičky, ABC mladých techniků a přírodovědců, Ohničku a Pionýrské štafety (nástupce metodického časopisu Vedoucí pionýrů). Naopak představy o udržení si sítě domů pionýrů a mládeže jako významné opory pro zakládání nových pionýrských skupin mimo školy nevyšel, protože ministerstvo školství vydalo v září 1968 nový statut, který zdůrazňoval jejich postavení jako zařízení mimoškolní výchovy všech dětí.

Lze tedy konstatovat, že během prvního roku své existence se situaci Pionýra podařilo celkem stabilizovat. Předseda České rady Pionýra Oldřich Kryštofek formuloval výsledný stav těmito slovy: „Myslím si, že rozhodující se podařilo: Pionýr přestává být považován

¹⁶ Pionýrskou činnost na Slovensku řídila Ústřední rada Pionýrské organizace Slovenska, která vysílala své delegáty do celostátní Ústřední rady Čs. pionýra (od listopadu Sdružení pionýrů ČSSR); ta se zabývala společnými záležitostmi hnutí (mj. mezinárodní tábory, zahraniční zájezdy pionýrů, celostátní soutěže).

¹⁷ Dokumenty Pionýra. Vedoucí pionýrů 19, 1968, č. 7–8.

¹⁸ Dokumenty Pionýra. Vedoucí pionýrů 19, 1968, č. 7–8.

¹⁹ K tomu Čmolík, Otto – Jílek, Sláva: Pionýrské plameny. Praha 1967; Titíž: Pionýrské cesty. Praha 1968.

²⁰ Zemský archiv v Opavě, fond KV ČSM Ostrava, inv. č. 263, kart. 123. Během zkušební registrace byly pionýrům ve škole představeny podmínky pro předběžný zápis, poté byly zpracovávány žádosti jednotlivců i oddílů a poslední fázi tvořily pohovory se zájemci a potvrzení registrace.

²¹ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 17, arch. j. 40, dt. 20. 1. 1970; NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 90, arch. j. 148, dt. 25. 2. 1969. PO Slovenska měla po registraci na podzim 1968 350 tisíc členů.

za pokračovatele PO ČSM v jejich negativních rysech, vytvořil si v polednové společnosti vlastní tvář.²²

Naproti tomu obnova skautingu počátkem roku 1968 probíhala zcela odlišně, v podstatě mimo struktury ČSM a na několika úrovních.²³ Významná přitom byla skutečnost, že se v již průběhu 60. let aktivizovaly ilegální a poloilegální skautské oddíly. Připomeňme zejména klub Psohlavci, který vznikl v Praze v roce 1966 sdružením 13 tábornických oddílů ČSM. Právě tento klub v únoru 1968 publikoval společně s několika někdejšími předními činovníky tzv. Junácký manifest, jež stál na počátku spontánní obnovy **Junáka**. Když se pak Psohlavci v březnu 1968 prohlásili za skauty, přistoupily k obnově další oddíly. Zejména v březnu a dubnu zahájila činnost většina starých junáckých oddílů a zároveň se okolo nich (v místě bydliště, často na sídlišťích měst) postupně vytvářely nové oddíly – často z dětí, které opouštěly PO ČSM. Prvním zátěžovým testem se staly junácké tábory, jichž se v létě 1968 zúčastnilo několik tisíc dětí. Od září pak začal pravidelně opět vycházet časopis Skaut-Junák.

Formálně Junák obnovil činnost koncem března 1968 na shromáždění 1200 činovníků v Praze, a to za značného zájmu médií a veřejnosti. Ve stejné době ÚV ČSM zrušil staré usnesení o zániku Junáka. Prozatímně se do čela organizace postavilo vedení zvolené na II. sněmu z roku 1946 v čele s Rudolfem Plajnerem a doplněné o další činovníky. Rychlé obnově skautského hnutí přála i skutečnost, že Junák nikdy po právní stránce nezankl. Přes právní kontinuitu však muselo jeho vedení vyjednat s ministerstvem vnitra nové stanovby, jež by odpovídaly platnému právnímu řádu a socialistickému státnímu zřízení. V rámci toho jednání musel Junák udělat několik významných ústupků, např. byl upraven slib, zrušeny byly tzv. homogenní oddíly věřících skautů (staly se z nich běžné oddíly), nebyla povolena obnova členství dospělých (Oldskauti). Junák ani nemohl obnovit členství v mezinárodních skautských organizacích.²⁴ Nové stanovby pak schválil III. sněm svolaný v listopadu 1968 a zvolil i řádné vedení; náčelníkem Junáka byl opět zvolen Rudolf Plajner, jeho zástupcem Václav Břicháček, dále byli zvoleni místonáčelníci a náčelníci jednotlivých odborů. Hlavní náčelníci dívčího kmene se stala Vlasta Macková-Litochlebová a starostou Ústřední rady Junáka Antonín Sum.²⁵ Za kolektivního člena sněm přijal Svaz Junáků-Zálesáků, který ovšem zanikl už koncem roku 1969.²⁶

Kromě běžné oddílové činnosti se junáci zapojili do akcí v rámci „Služby vlasti“ a v říjnu 1969 Junák zahájil vlastní akci „Milion hodin republice“, která zahrnovala dobrovolné brigády, sběr odpadových surovin, léčivých rostlin, pomoc starým a tělesně postiženým lidem. Junáci se rovněž angažovali ve sbírkách na výstavbu SOS vesniček.

Vedle Českého Junáka se obnovil také Slovenský Junák, jehož sněm se uskutečnil na přelomu listopadu a prosince 1968. Současně v Bratislavě vznikl Československý Junák jako spo-

²² Vyjádření O. Kryštofka na společném shromáždění České rady Pionýra a Rady PO Slovenska v dubnu 1969. Dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie/detemidospelym69> [26. 8. 2016].

²³ Není-li citováno jinak, je využito publikace Šantora, Roman (ed.): Skautské století. Dobrodružný příběh 100 let českého skautingu. Praha 2012, s. 178–181; k dějinám skautského hnutí též např. Lešanovský Karel: Stručné dějiny českého skautingu v období 1968–70. Praha 2003; Hanton, Oldřich: Skautské hnutí v období Pražského jara a na počátku normalizace. Rkp. bakalářské práce, Praha 2010.

²⁴ Junák přesto obnovil řadu kontaktů se zahraničními skautskými organizacemi. Např. Svaz Junáků-Zálesáků jednal na jaře 1969 s představitelům jugoslávského skautingu. – Junák 32, 1969, č. 3, s. 2.

²⁵ III. sněm Junáka zrušil Duchovní radu Junáka a 3. skautský kmen dospělých.

²⁶ Svaz Junáků-Zálesáků vznikl na jaře 1968 vyčleněním z 15. základní organizace Svazarmu Zálesák se sídlem v Brně (dříve tábornický klub ČSM Pochodeň založený v roce 1963 a působící od roku 1966 v rámci Svazarmu). Na rozdíl od Zálesáka (od května 1968 jako samostatné celostátní organizace v rámci Svazarmu) pracoval s dětmi podle zásad skautingu. V čele Svazu Junáků-Zálesáků stál Karel Šubrt. / K tomu viz <http://www.zalesaksvaz.cz/historie-svazu>; http://www.vysehrad.org/historie_pavel.php [4. 9. 2016]. Srv. Může se do ciziny? Junák, 32, 1969, č. 3, s. 3.

lečná organizace obou národních skautských organizací. V polovině října 1968 Český Junák sdružoval asi 35 tisíc dětí a dospívající mládeže a tento počet se na přelomu let 1968/69 zvýšil při dodatečné registraci na 70 tisíc; tento stav si udržel až do jara 1970, kdy počet junáků začal klesat. Slovenský Junák organizoval v letech 1968–1969 asi 10 tisíc dětí.²⁷

Již na jaře 1968 začaly české organizace dětí a mládeže jednat o vytvoření společné „střeškové“ struktury. V červnu se ustavil přípravný výbor Sdružení organizací dětí a mládeže (SODM), jež se ovšem mělo vyvarovat všem centralistickým praktikám ČSM. Přestože si jednotlivé subjekty představovaly roli SODM poněkud odlišně, v zásadě se shodovaly na tom, že sdružení, jež se oficiálně ustavilo v prosinci 1968,²⁸ by mělo mít spíše reprezentativní funkci a pomáhat koordinovat prosazování společných požadavků vůči státním institucím. Po změně politické situace v Československu na podzim 1968 však stranické orgány začaly tyto struktury (včetně Sdružení dětských a mládežnických organizací Slovenska a Federální rady dětských a mládežnických organizací ČSSR ustavené v březnu 1969)²⁹ vnímat jako vhodnou bázi pro novou unifikaci. Už počátkem roku 1969 se ve stranických materiálech konstatovalo, že i když nynější organizace trvají na zachování samostatnosti, oprávněnost jejich existence „prověří teprve budoucí praxe“ a o jejich bytí rozhodne „zejména zájem mladých lidí o ně“.³⁰ Aparát ÚV KSČ se snažil „posilovat zdravé integrační tendence“ v naději, že v budoucnu povedou ke korekci jejich počtu. Kromě toho však začal připravovat strategii a instrumenty pro budoucí unifikaci.

Počátkem prosince 1968 předsednictvo ÚV KSČ pověřilo Oddělení státních orgánů a společenských organizací byra ÚV KSČ, aby zpracovalo společně s komunisty v SODM návrh na způsob uplatňování stranického vlivu v dětských a mládežnických organizacích.³¹ V únoru 1969 pak schválilo záměr vytvořit při Oddělení společenských organizací ÚV KSČ pracovní skupiny, jež by připravily zásadní koncepci stranické politiky. „Zpracování tohoto materiálu se jeví jako velmi naléhavé, protože systém přímého řízení mládežnické organizace se ukázal jako nesprávný a nové zásady vztahu strany a organizací mládeže a dětí, ani politika strany vůči mladé generaci nebyly dosud zformulovány.“³² Koncepce měla být připravena do podzimu 1969, nicméně již v květnu 1969 přijalo plénum ÚV KSČ na základě předběžných tezí klíčovou směrnicí k prosazení nové „sjednocovací“ politiky. Směrnice se ovšem v praxi projevila až na podzim 1969, kdy došlo k rekonstrukci všech tří střeškových orgánů a od reformních funkcí začaly být „postupně očišťovány i orgány jednotlivých organizací“.³³

Namísto zrušeného oddělení mládeže ÚV KSČ, které se stalo určitým symbolem dřívějšího tzv. přímého stranického řízení,³⁴ přistoupilo vedení KSČ k nepřímému, ale přesto velmi účinnému ovlivňování organizací dětí a mládeže tím, že aktivizovalo loajální a konzervativně orientované komunisty v jejich vedení. Tyto stranické buňky měly úzce spolupracovat se stranickým aparátem na úrovni ÚV KSČ, ÚV KSS, Byra ÚV KSČ pro řízení

²⁷ Počty členů se v různých publikacích a pramenech liší; srv. Hanton, O.: Skautské hnutí v období Pražského jara a na počátku normalizace, s. 40; NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 90, arch. j. 148, dt. 25. 2. 1969; NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 8, arch. j. 24, dt. 16. 6. 1969. Komplikace při obnově Junáka působil nedostatek vůdců oddílů a s tím související jejich vyšší průměrný věk; organizaci v podstatě chyběla celá jedna generace.

²⁸ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 1, arch. j. 4, dt. 16. 12. 1968; Tamtéž, sv. 8, arch. j. 24, dt. 16. 6. 1969.

²⁹ Krátce před tím rozhodlo VIII. zasedání ÚV ČSM, že ČSM dnem 5. 3. 1969 zaniká. – Bartoš, Josef: Sílu nám dává strana. Díl II. Praha 1982, s. 132.

³⁰ NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 90, arch. j. 148, dt. 25. 2. 1969.

³¹ NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 138, arch. j. 216, dt. 18. 9. 1970.

³² NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 90, arch. j. 148, dt. 25. 2. 1969.

³³ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 1, arch. j. 4, dt. 7. 7. 1969.

³⁴ NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 65, arch. j. 73, dt. 21. 3. 1968.

stranické práce v českých zemích, krajských a okresních výborů. Předpokládalo se, že tento aktiv bude zdrojem cenných informací o situaci ve vedení organizací a „současně by na jeho půdě docházelo ke sjednocování stranických názorů a postupů komunistů-vedoucích představitelů dětských a mládežnických organizací.“ Později, od léta 1969 se pak hlavním instrumentem pro naplňování záměrů ÚV KSC staly stranické skupiny zřízené ve vedení organizací dětí a mládeže (včetně SODM ad.); všichni komunisté v nich totiž byli zavázáni prosazovat její usnesení jako součást stranické disciplíny.³⁵

Oficiální stranickou politikou zároveň lemovala usnesení nejvyšších orgánů: zásadní význam pro „konsolidaci mládežnického hnutí“ mělo usnesení předsednictva ÚV KSC ze 17. 11. 1969, které vydalo směrnici k vybudování jednotné, masové, dobrovolné organizace mládeže. To bylo následně zpracováno do dokumentu přijatého I. plenárním zasedáním Federální rady dětských a mládežnických organizací 27. 11. 1969, na nějž navazovala série politických dokumentů konkretizujících „metodiku postupu“.³⁶

Pro novou celostátní organizaci byl zvolen název Socialistický svaz mládeže (SSM) a bezprostřední předešlým k jeho ustavení předznamenala vlna systematických čistek v jednotlivých organizacích, která proběhla v I. polovině roku 1970.

V případě **Pionýra** muselo jeho proreformní vedení čelit tlaku „zdravých sil“ v organizaci již během podzimu 1968. Pionýrský pracovník Jaroslav Šturma vzpomíná, jak se „z okresních rad a z bývalých krajských rad (nejdříve z Plzně a z Ostravy, ale i z Brna) začaly ozývat hlasy, že vedení ČRP se málo stará o kroje, odznaky, pomůcky pro vedoucí, získávání kluboven, peněz a prostředků na činnost, že se pakuje s Junáky, které informační prostředky podporují více... Jinými slovy, že máme sice svobodu, ale jsme na tom hůře než dříve.“³⁷ Snahy změnit poměry vedení Pionýra byly komplikovány zejména skutečností, že naprostá většina vedoucích představitelů byli komunisté a reformní vedení v čele s Oldřichem Kryštofem se ostře postavilo proti srpnové okupaci. Byl to právě Kryštofek, který poukázal na to, že okupace vojsky Varšavské smlouvy způsobila dětem psychologickou trauma a ponížení. Varoval také před pokusy zneužívat děti, členy Pionýra, ke „sbližování“ společnosti s okupačními silami: „Politici pracovníci jednotek cizích vojsk nabízejí v kasárnách, která obsadili, místnosti i zařízení pro pionýry, nabízejí vedoucí atd.“ Proto Česká rada Pionýra (ČRP) přijala v prosinci 1968 usnesení zdůrazňující, že podle stanov Pionýra mohou s dětmi pracovat pouze členové této organizace. Rada tehdy mj. zmrazila kontakty s dětskými organizacemi zemí, které se podílely na okupaci a zároveň upravila způsob pořádání mezinárodních táborů tak, aby je mohly využívat pouze děti z Československa.³⁸ Tato prohlášení naznačují, že právě Pionýr vzdoroval posrpnovému vývoji otevřeněji a principiálněji; na rozdíl od Junáka se však jednalo o marxistickou, a tím více exponovanou organizaci.

Zásadní obrat ve vedení Pionýra přišel koncem května 1969,³⁹ kdy stranický aparát přistoupil k ustavení stranické skupiny v ČRP a nátlaku na členy vedení. Tomu předcházela tisková kampaň proti Kryštofkovi. Ten během jara 1969 absolvoval několik schůzek se stranickými pracovníky, kteří apelovali, aby se podřídil stranické disciplíně. Protože odmítl jakékoli zásahy KSC do záležitostí Pionýra, bylo s ním zavedeno stranické řízení s cílem dosáhnout jeho rezignace na vedení Pionýra. Kryštofek pak souhlasil s „předběžnou rezignací“. V říjnu 1969, po zasedání stranické skupiny (vedené Ladislavem Nelibou; dříve vedoucím DPM v Opavě) byla svolána dvě mimořádné pléna ČRP, na nichž Kryštofek (společně se Zdenou Jesenskou) odstoupil z vedení, bylo odvoláno „Prohlášení ČRP k mezinárodním

³⁵ NA, KSC – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 9, arch. j. 26, dt. 7. 7. 1969.

³⁶ Srv. Usnesení Rady SODM z 19. 12. 1969 – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie/postup-s-o-d-m69> [4. 9. 2016].

³⁷ Šturma, J.: Co se událo a co šlo v pionýrské organizaci v letech 1967 až 1969?, s. 8.

³⁸ Kryštofek, Oldřich: Obrozený Pionýr. Reportér, 4, 1969, č. 3, s. 1.

³⁹ K tomu též Šturma, J.: Co se událo a co šlo v pionýrské organizaci v letech 1967 až 1969?, s. 10–11.

stykům Pionýra“ z prosince 1968 a obnovy kontakty na bázi CIMEA.⁴⁰ Předsedou ČRP se stal dosavadní ředitel Čs. pionýrského tábora v Seči Rudolf Padrta.⁴¹ Krátce nato následovaly další rezignace. Další čistky ve vedení ČRP se uskutečnily v lednu 1970, kdy rezignovalo 11 členů pléna ČRP a 4 členové vedení ČRP, které nahradili loajální straníci. Sám Kryštofek byl z organizace vyloučen. Během první poloviny roku 1970 čistky proběhly také v krajských a okresních radách Pionýra.⁴²

Nové vedení ČRP souběžně přepracovalo program a stanovy organizace, přehodnotilo „problematiku šátku, výkladu znaku, pozdravu a dalších symbolů organizace“ a zajistilo užší propojení s Pionýrskou organizací na Slovensku jako předpoklad vzniku jednotné organizace. I když celý proces měl vést ke vzniku „jednotné, vnitřně diferencované dětské organizace pionýrského typu“, byla v této době šířena iluze o možné integraci Pionýra s Junákem.⁴³ Toho bylo ovšem možné dosáhnout pouze naprostým rozložením autentického vedení Junáka. Stranické materiály výslovně zdůrazňovaly: „Zcela nepřijatelné je administrativní zrušení Junáka a nedoporučuje se ani zachování současného pluralismu. (...) Cílové řešení proto spatřovat v ideově jednotném, vnitřně diferencovaném hnutí pionýrského typu, které bude mít plnou podporu strany a celé společnosti.“⁴⁴

Všechny aktivity Pionýra s dětmi se v roce 1970 přizpůsobovaly politickým potřebám, jež rámovaly celostátní oslavy 100. výročí narození V. I. Lenina a 25. výročí osvobození. Organizace pořádala slavnostní srazy pionýrských kolektivů u tzv. pionýrských ohňů osvobození, patričnou ideovou náplň zajistila i celostátní hra „Směr Praha“ (její součástí byla i hra Signál 25). Bylo doporučováno, aby se oddily zvýšenou měrou stýkaly s posádkami ČSLA a Sovětské armády. Na období od ledna do září 1970 vyhlásila ČRP soutěž „Pionýři republiky“, jakousi obdobu tehdy Junákem organizovaných brigád, sběru odpadových surovin a společně s redakcí časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců připravila pro pionýrské kolektivní akci „Pět dobrých činů“.⁴⁵ Na podzim 1971 byla vyhlášena nová celostátní hra „Za prvními pionýry“, kterou slavnostně zakončila obnovená tradice celostátních setkání pionýrů (za účasti sovětských pionýrů) v Hradci nad Moravicí počátkem července 1972.⁴⁶

Také v případě **Junáka** došlo během roku 1969 k aktivizaci komunistických členů, zvláště po ustavení stranické skupiny v jeho vedení (v čele nejprve Pavel Macháček, od června 1969 Zbyněk Hála).⁴⁷ V únoru 1970 se podařilo uskutečnit zásadní změnu ve složení Ústřední rady Junáka, když v rozporu se stanovami byla doplněna o 12 nových členů; poté již Junák bez větších potíží směřoval ke „sjednocovacímu procesu“ a vlastní sebedestrukci.⁴⁸ Jeho vedení ospravedlňovalo tento vývoj jako proces, který je „v zájmu dětí“.

Stranické vedení požadovalo, aby výchovný systém Junáka vstřebal základní ideologické prvky marxismu-leninismu, přihlásil se k „revolučním tradicím“ domácího i mezinárodního dělnického hnutí a zásadně odmítl skauting jako buržoazní ideologii. Tyto zásady se při-

⁴⁰ CIMEA – Comité international des mouvements d'enfants et d'adolescents (Mezinárodní výbor hnutí dětí a dospívající mládeže při Světové federaci dětí a mládeže). Již v létě 1970 se v ČSSR otevřely 4 mezinárodní pionýrské tábory (Seč, Brezová pod Bradlom, Dětský ráj v Tatranské Lesné, Počúvadlo pod Sitnem) 448 dětem z 16 států. – Bartoš, J.: Sílu nám dává strana, s. 160.

⁴¹ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 12, arch. j. 31, dt. 23. 9. 1969.

⁴² NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 17, arch. j. 40, dt. 20. 1. 1970.

⁴³ Pokyn Ústřední rady Junáka všem složkám Junáka k zajištění jednotného postupu při výstavbě SSM. – dostupné z <http://www.pionyr.cz/o-pionyru/historie/junpokyn> [5. 9. 2016].

⁴⁴ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 17, arch. j. 40, dt. 20. 1. 1970.

⁴⁵ NA, fond Ústřední výbor Národní fronty ČSR, 9. schůze (29. 4. 1970). Součástí aktivizace pionýrských oddílů se stal mj. I. vodácký sraz (květen 1970), II. národní turistický sraz (červen 1970) a další sportovní a branné akce.

⁴⁶ Bartoš, J.: Sílu nám dává strana, s. 163.

⁴⁷ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 9, arch. j. 26, dt. 7. 7. 1969.

⁴⁸ Není-li citováno jinak, je využito publikace Šantora, R. (ed.): Skautské století, s. 181–183. Též viz Polanský, Zdeněk: Rudolf Plajner a Junák 1968–1970. Rkp. (dostupné z <http://www.skautskyinstitut.cz> [5. 9. 2016]).

tom měly rychle odrazit v praktické činnosti oddílů.⁴⁹ Není divu, že počet členů Junáka začal od jara 1970 klesat, řada oddílů raději přecházela do Svazarmu, nebo se registrovala jako turistické oddíly ČSTV. Podobně upadal i skautský tisk; z hlavního časopisu Skaut-Junák se skautská tematika postupně vytrácela, metodický časopis Skauting byl koncem roku 1969 zastaven,⁵⁰ resp. přeměněn na Junáckého činovníka, který sloužil jen pro vnitřní potřebu. Ještě v létě 1970 se však uskutečnily skautské tábory pro více než 30 tisíc dětí. Faktickou činnost Junáka ukončilo plenární zasedání Ústřední rady počátkem září 1970, tedy o půl roku později, než se tak stalo na Slovensku.⁵¹

Proces ustavování **Socialistického svazu mládeže** (SSM) se řídil zásadami schválenými předsednictvem ÚV KSČ 17. 11. 1969 a 19. 1. 1970.⁵² Novou dynamiku vývoje signalizovala změna postavení střešového SODM: politické orgány totiž akcentovaly, že Rada SODM má vůči jednotlivým organizacím dětí a mládeže uplatňovat „principy demokratického centralismu“.⁵³ Přitom začala důkladná očista vedení SODM od prouformních funkcionářů a okresní výbory SODM byly transformovány na přípravné výbory SSM.⁵⁴ V jednotlivých okresech se rovněž připravovaly slučovací konference SSM; před jejím svoláním ovšem jednotlivé organizace musely oznámit ukončení činnosti. Stranické vedení usilovalo o to, aby celá procedura ve své posloupnosti nebyla urychlována a nahrazována „mechanickým slučováním“ – jednotlivé organizace měly být dostatečně rozloženy zevnitř, aby celý proces bylo možné prezentovat jako dobrovolné přijetí vyhlášených principů.⁵⁵ Podobně se vytvářely krajské výbory SODM jako zárodek krajských struktur budoucí SSM.

Příprava jednotné **Pionýrské organizace SSM** však na rozdíl od organizací mládeže postupovala mírnějším tempem; stranické materiály zejména zdůrazňovaly, že jde o proces mezi dvěma dosti odlišnými hnutími, které navíc sdružuje nejmladší generaci. „Citový vztah dětí ke stávajícím organizacím“ vyžadoval nutnost „volit věku dětí přiměřený a odpovídající způsob vysvětlování integračního procesu.“⁵⁶

Základem pro unifikaci se stalo Ústředí dětských organizací při Federální radě dětských a mládežnických organizací. V první polovině roku 1970 se jako tzv. komise dětských organizací ustavily i při Radě SODM a jejich krajských a zejména všech okresních výborech. V těchto komisích (s funkcí přípravného výboru PO SSM) byli zastoupeni funkcionáři Pionýra a Junáka s tím, že „perspektivní je organizace pionýrská“.⁵⁷ Jak

⁴⁹ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 18, arch. j. 42, dt. 10. 2. 1970.

⁵⁰ Již v červnu 1969 byly vynuceny změny v redakci Skautingu.

⁵¹ Slovenský Junák přestal právně existovat už 24. dubna 1970. Na žádost Slovenského Junáka byla ukončena i činnost federálního Čs. Junáka, jeho Ústřední rada tak rozhodla na plenární schůzi dne 23. května 1970 v Brně.

⁵² K tomu nejnověji Brenner, Christiane: „Aber unsere Zeit hat ihre neue Romantik“. Der Sozialistische Jugendverband der Tschechoslowakei (1970–1989). In: Jugend in der Tschechoslowakei. Konzepte und Lebenswelten (1918–1989). München 2016, s. 359–388.

⁵³ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 14, arch. j. 43, dt. 5. 11. 1969.

⁵⁴ Okresní výbory SODM postupně ztrácely charakter orgánů, v nich byly jednotlivé organizace zastoupeny na základě parity. Preferováni byli zástupci Leninského svazu mladých, Svazu pracujících mládeže, Juveny a Pionýra.

⁵⁵ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 18, arch. j. 42, dt. 10. 2. 1970. Stranické vedení také zajistilo, aby se v roce 1970 nekonaly žádné republikové konference, sjezdy či kongresy dosavadních organizací.

⁵⁶ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 18, arch. j. 42, dt. 10. 2. 1970.

⁵⁷ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 18, arch. j. 42, dt. 10. 2. 1970. I po vytvoření komisí zůstávaly Pionýr i Junák stále formálně samostatný. Stranické materiály v květnu 1970 konstatovaly, že „větší iniciativu při budování jednotné organizace projevuje Pionýr, který cílevědomě připravuje vlastní funkcionářský aktiv k pochopení nových úkolů, k jeho seznámení s ideovými principy SSM a PO ČSSR s jejich vzájemným vztahem.“ Naopak v případě Junáka jeho činovníci zaujímali „vyčkávací stanoviska a nepomáhají k hledání cest k úspěšnému zakončení sjednocovacího procesu.“ – NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 25, arch. j. 51, dt. 26. 5. 1970.

v ústředí, tak i v okresech souběžně pokračoval „proces diferenciací“ funkcionářů Pionýra i Junáka; za „perspektivní“ mohli být považováni pouze ti, kteří bezvýhradně akceptovali politiku KSČ, zastávali „kritické třídní stanovisko“ a měli pozitivní vztah k principům SSM a Pionýrské organizace.⁵⁸

Zatímco na Slovensku vznikla jednotná Pionýrská organizace již v dubnu 1970 (což bylo dáno tím, že zde nedošlo k tak silné diferenciaci dětského hnutí a Pionýrská organizace se udržela v poměrně kompaktní podobě) a sdružovala 350 tisíc pionýrů, v českých zemích se do srpna 1970 ustavily výbory jednotné PO pouze na úrovni okresů (mimo okresy České Budějovice a Plzeň-sever).⁵⁹ Na rozdíl od Slovenska však v ČSR, i navzdory značné propagaci v médiích i dětských periodících, zůstával stále nízký stupeň organizovanosti – do PO vstoupilo jen asi 13 % dětí pionýrského věku (135 tisíc).⁶⁰

Ustavující konference SSM, která se sešla počátkem listopadu 1970 v Praze, měla ráz velké politické akce a bylo na ní oficiálně vyhlášeno založení Pionýrské organizace SSM.⁶¹ Konference schválila programové a organizační zásady PO SSM, do jejíhož čela se postavila Ústřední rada PO SSM; v ní zasedli i někteří bývalí představitelé Junáka, včetně Rudolfa Plajnera.⁶² V prosinci 1971 se počet členů PO SSM zvýšil zhruba na dvojnásobek oproti předchozímu roku; sdružovala 734 938 dětí (včetně jisker), z toho v ČSR pouze 233 708.⁶³

Podle proklamací neměla PO SSM představovat jednoduchý návrat k postavení a praxi organizace před rokem 1967. Během příprav na ustavující konferenci stranické materiály vydvíhaly, že na rozdíl od PO ČSM bude mít PO SSM postavení „relativně samostatné součásti jednotné organizace mládeže“.⁶⁴ Kromě dětí ve věku 6 až 15 let zůstala také zachována členská kategorie pionýrských pracovníků.⁶⁵ Materiály zdůrazňovaly dobrovolnost členství s tím, že „cílem není bezbřehá masovost“ ani členství jako „polopovinná záležitost“; dítě si mělo ponechat i možnost výběru, ve kterém pionýrském kolektivu chce působit, což se vnímalo jako předpoklad pro vytváření neformálních vztahů, neformálních oddílů a skupin, jež mají „nejdelší životnost“. Navzdory těmto proklamacím však Pionýrská organizace opět zabředla do praxe poškolštování se všemi s tím spojenými negativy.⁶⁶

Vývoj v letech 1968–1970 ukázal, že již snahy o reformu dětského hnutí v polovině 60. let byly oprávněné. Rozpad Pionýrské organizace v dosavadní podobě byl sice na jaře 1968 v dané společenské situaci očekávatelný, přinesl však dva hlavní pozitivní výsledky. Reformním vedení Pionýra, které se nemuselo ohlížet na širší struktury svazu mládeže, to umožnilo modernizovat pionýrské hnutí podle vlastních představ. Skautské hnutí zase v letech 1968–1970 získalo cenný čas k nadechnutí: zájem dětí o činnost v oddílech svědčila o životaschopnosti Junáka a bezprostřední zkušenosti nové generace vedoucích zase zajistily důle-

⁵⁸ Stranické materiály z května 1970 uvádí, že od května 1969 odešlo mj. z Ústřední rady Junáka 5 činovníků, z České rady Pionýra 32, dále 13 vedoucích funkcionářů SODM. – NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 25, arch. j. 51, dt. 26. 5. 1970.

⁵⁹ Okresní výbory PO měly být v ideálním případě ustaveny současně s výbory SSM; před ustavující konferencí SSM se měly sejít okresní rady Pionýra a Junáka, přihlásit se k PO a ukončit činnost. Do zvolení nové okresní rady PO (na ustavující konferenci PO) měly činnost pionýrských skupin a junáckých středisek řídit komise dětských organizací (jako přípravný výbor PO). – NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 18, arch. j. 42, dt. 10. 2. 1970.

⁶⁰ NA, KSČ – ÚV, Předsednictvo ÚV KSČ (02/1), sv. 138, arch. j. 216, dt. 18. 9. 1970; NA, KSČ – ÚV, Sekretariát ÚV KSČ (02/4), sv. 53, arch. j. 94, dt. 31. 8. 1970.

⁶¹ Srv. Rudé právo, 10. 11. 1970, 51, č. 267, s. 1–2.

⁶² K motivacím této významné osobnosti a postavení R. Plajnera v PO SSM viz Polanský, Z.: Rudolf Plajner a Junák 1968–1970.

⁶³ Bartoš, J.: Sílu nám dává strana, s. 162.

⁶⁴ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 18, arch. j. 42, dt. 10. 2. 1970.

⁶⁵ Členy PO SSM tedy byly jiskry (6 až 8 let), mladší (8 až 12 let) a starší pionýři (12 až 15 let) a pionýrští pracovníci (vedoucí starší 18 let, instruktoři ve věku 15 až 17 let).

⁶⁶ NA, KSČ – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích (02/7), sv. 17, arch. j. 40, dt. 20. 1. 1970.

žitý prvek kontinuity nezbytný pro jeho obnovu v roce 1989. Postupná likvidace těchto plodů po srpnu 1968, která vyústila ke vzniku nové monopolní a vládnoucí ideologii poplatné dětské organizace, byla jen smutným odrazem politického vývoje směřujícího k podřízení celé společnosti.

Kinderorganisationen in den böhmischen Ländern in den Jahren 1968–1970

Die vorliegende Studie zeigt die Entwicklung der Kinderorganisationen Pionýr und Junák in der Zeit vom Beginn des sogenannten Prager Frühlings bis zum Anfang der sogenannten Normalisierung, mit der die unifizierte und republikweite Pionierorganisation des Sozialistischen Jugendverbands (Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže) unter einem politischen Druck wiederhergestellt wurde. Der Beitrag setzt sich nicht zum Ziel, die Entwicklung der beiden Kinderorganisationen detailliert auszulegen, sondern skizziert die Meilensteine und die Dynamik ihres Verwandlungsprozesses, vor allem aus der Sicht der politischen Zentralorgane. Diese haben nicht einmal in der betrachteten Zeit ihren Anspruch aufgegeben, ihren Finger am Puls der Zeit zu haben. Vor der Pionierbewegung öffnete sich nach dem Zerfall des Tschechoslowakischen Jugendverbands die Chance, einige, vor allem in der Mitte der 1960er Jahre kristallisierte Vorstellungen über die Reform der Kinderorganisation umzusetzen. Es ging vor allem darum, die Pionierbewegung von der engen Bindung an die Schule zu befreien, die reformierte Organisation als eine Wahlmöglichkeit anzubieten, die Freizeitaktivitäten zu organisieren und Methoden der Arbeit mit der jüngsten Generation tschechischer Kinder auszuarbeiten. Der Reformen nahm sich der Tschechische Rat des Pionýr mit Oldřich Kryštofek an der Spitze an. Im Frühling 1968 nahm die Pfadfinder-Bewegung in Tschechien (Junák) ihre Tätigkeit spontan wieder auf. An die Spitze stellte sich die Leitung unter Rudolf Plajner, die noch im Jahr 1946 gewählt wurde. Besonders im März und im April 1968 nahmen die meisten alten Junák-Gruppen ihre Tätigkeit auf, gleichzeitig entstanden neue Gruppen – häufig aus Kindern, die die Pionierorganisation verließen. Die Beziehungen zwischen dem Pionýr und dem wiederaufgebauten Junák erlebten eine bemerkenswerte Entwicklung. Während die Sympathien der Öffentlichkeit und der Medien dem Junák galten, wurde Pionýr oft als Liquidator der Pfadfinderbewegung dargestellt. Es soll aber bemerkt werden, dass beide Organisationen im Frühling 1968 zahlreiche Signale setzten, die ihr Interesse an einer reibungslosen Zusammenarbeit zu Gunsten der Kinder zeigten. Nach dem politischen Umbruch in der Tschechoslowakei im Herbst 1968 übte die Führung der kommunistischen Partei einen Druck auf die Auflösung der selbständigen Kinder- und Jugendorganisationen aus. Unter dem bürokratischen Druck gelang es schrittweise die Spitzen dieser Organisationen auszuwechseln und Bedingungen für die Wiederherstellung einer republikweiten Organisation zu schaffen, also des Sozialistischen Jugendverbands, einschließlich seiner Pionierorganisation.

Children organisations in Bohemian Lands in 1968–1970

The paper is focused on the development of the children organisations, Pionýr [Pioneer] and Junák [Czech Scouting], in the period from the Prague Spring to the beginning of the Normalisation era when, under the political pressure, the unified and state-wide Pioneer Organisation of the Socialist Youth Union was re-established. The paper does not intend to present a detailed explanation of the development of both youth organisations; it rather tries to show key moments and changing dynamics of the process from the point of view of the central political organs that never gave up their claim to control the course of the history. The Pioneer movement was thus, after the dissolution of the Czechoslovak Youth Union, given the oppor-

tunity to put into practise its ideas about the reform of the children organisation that crystallised from the mid-1960s. They pertained mostly to efforts to liberate the Pioneer movement from the close link to the school, to retain exclusivity of the reformed organisation in organising the extra-school activities and methods of work with the youngest generation of Czech children. The reform was taken up by the Czech Board of the Pioneer headed by Oldřich Kryštofek. In the spring 1968, the Czech Scouting movement (Junák) was spontaneously re-established; its rapid restoration was favoured by the fact that it was never legally dissolved. The head of the new leadership was Rudolf Plajner, elected already in 1946. Especially in March and April 1968, most of the old Scouting groups renewed their activities and new groups started to appear around them – often composed of children that had left the Pioneer organisation. The relation between the Pioneer organisation and the re-emerging Scouting movement went through an interesting development. While the Scouts were favoured by the public and media, the Pioneer was often depicted as a liquidator of the Scouting. It is necessary to mention that both organisations demonstrated many signals proving their interest in a peaceful cooperation for the benefit of the children. After the reversal of the political situation in Czechoslovakia in autumn 1968, the Party leadership exercised a concentrated pressure aimed at liquidation of independent children and youth organisations. Gradually, the administrative pressure managed to change the leadership figures in these organisations and to create suitable conditions for restoration of the state-wide organisation, i. e. Socialist Youth Union including its Pioneer Organization.